

معرفی مشاهیر گمنام از شهر بسطام

علی بن طیفور بسطامی

سیدهادی میرآقایی

در این شماره یکی دیگر از مشاهیر بسطام به نام علی بن طیفور محمد همراه با آثارش معرفی می‌شود.

علی بن طیفور محمد از دانشمندان ادیب و مترجم و نویسنده کتب دینی و تاریخی قرن یازدهم در خانواده‌ای فاضل و دانشمند در بسطام دیده به جهان گشود. پدرش دانشمند و محدث مشهوری بود که فرزندش نزد او دانش مرسوم روزگار را آموخت. پس به خراسان مسافرت کرد و از محضر شیخ رضی‌الدین حسینی نقرشی بهره برد و مدتی نیز شاگرد ابن خاتون عاملی بود و تحصیلات تکمیلی را به پایان رساند او در جوانی به دکن مهاجرت کرد و در گلکنده دکن که در جنوب هند است رحل اقامت افکند و مدت زیادی از عمر خودش را در دوران حکومت عبدالله قطب شاه (۱۰۳۵-۱۰۸۳ق) و جانشین او ابوالحسن تاناشاه (۱۰۸۳-۱۰۹۸ق) سپری کرد و در این شهر با دانشمندان و امیرانی چون شیخ ملک محمد انصاری و نیک نام خان رضاقلی (متن ۱۰۸۲ق) پیوند دوستی داشت در منابع ذکر شده که بسطامی در دستگاه قطب شاه، به منصب قضاوت رسید. به نوشته برخی منابع، وی تا پایان عمر در گلکنده ماند اما برخی منابع نوشته‌اند وی پس از سقوط خاندان قطب شاهی (۱۰۹۸ق) به ایران بازگشت.

او نویسنده‌ای پرتلاش و باهمت بود. علاوه بر آثار منشوری که از او برجای مانده، شعر نیز می‌سرود و برخی سروده‌هایش را در آثار خود آورده است. به همراه او برادرش نیز در گلکنده زندگی می‌کرد که به فارسی شعری سرود و خادم تخلص می‌کرد. (۱)

آثار و تالیفات بسطامی

۱- اخلاق حسنی یا اخلاق قطب شاهی
موضوع این اثر اخلاق است که در یک مقدمه در

تعریف حکمت عملی و در سه اصل: ۱- تهذیب اخلاق ۲- تدبیر منزل ۳- سیاست مدن و یک خاتمه در وصایا و نصایح تدوین شده است، نویسنده کتاب «اخلاق محسنی» را در سال ۱۰۸۳ هـ. ق. به نام عبدالله قطب شاه نوشته است. (۲)

۲- انوار التحقیق

بسطامی سخنان خواجه عبدالله انصاری را به دستور نیک نام خان در سه مقاله گردآوری کرده است: مقاله یکم در مکالمات، دو مکالمه:

۱- در عرض مخاطبات مشحون از اعتقاد به استدعای مقصود

۲- در عرض مخاطبات به لسان مجرد از مطالب دو جهانی

مقاله دوم: محتوی بر وصیت به پیروی اصحاب کمال که در دوازده مخاطبه تدوین شده است:

۱- در ترغیب به ارتکاب سعادات و اجتناب از مطالب دنیوی ۲- دوستی ۳- توحید ۴- طاعت حق تعالی ۵- مراتب درویشی ۶- مراتب نیکویی ۷- عشق حقیقی ۸- سلوک ۹- هدایت به راه دین ۱۰- آخرت و ...

مقاله سوم: در مواعظ ارجمند و نصایح دلپسند که شامل دوازده موعظه است مانند: در تحقیق معرفت و عاقبت اندیشی، در نکوهش دنیا، در امر به اوصاف حمیده و منع از صفات ناپسندیده. این کتاب در سال ۱۲۷۰ هـ. ق. و پس از آن چند بار دیگر چاپ شده است. (۳) از این کتاب دو نسخه که یکی کاتب آن علی همت فرزند خواجه محمد کاظم میمنندی در رجب ۱۲۶۲ هـ. ق. و دیگری حسین بن فتح‌الله در ۱۰۶۲ هـ. ق. در حیدرآباد که هر دو با

خط شکسته نستعلیق تحریر کرده اند در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی نگهداری می شود. (۲)

۳- تحفه قطب شاه

وی به تقلید از گلستان این کتاب را در هشت باب: عدل، سخاوت، سیاستمداری، شجاعت، ملاطفت، کشورداری، ترحم و سایر صفات برای حکمرانان مرتب کرده و نوشته و در خاتمه نیز، امثال و حکمی از قول سلاطین و خردمندان آورده است. مولف این کتاب را همان گونه که از نامش پیداست به عبدالله قطب شاه هدیه کرده است. (۵)

نسخه ای از کتاب فوق با شماره ۲۲۶ در بودلین یا بادلیان است.

۴- تحفه الغرائب

مولف برخی احادیث نبوی و کلمات قصار مشایخ و فضلاء را در این کتاب آورده است. (۶)

۵- تحفه ملکی

این اثر ترجمه کتاب «عیون اخبارالرضا» ی ابن بابویه قمی (متوفی ۳۸۱) از عربی به فارسی است که بسطامی در سال جلوس (۷) عبدالله قطب شاه، به دستور ملک محمد انصاری در حیدرآباد دکن ترجمه کرد. این کتاب در یکصد و سی و نه باب تدوین شده است. برخی از موضوعات آن عبارتند از: وجه تسمیه امام رضا(ع)، احادیثی بر نص امامت ایشان و دیگر امامان، مجالس ایشان با اهل دین های دیگر، سیرت و صورت حضرت پیامبر (ص) ترجمه با دو بیت زیر آغاز شده است:

چون کلک سخن گوئی بامداد مداد

در گلشن اخبار زیان باز گشاد

بر طبق حدیث «کل امر ذی بال»

از حمد الهی سخن آغاز بهار (۸)

۶- ترجمه و شرح مکارم الاخلاق رضی الدین ابو نصر حسن بن فضل طبرسی بسطامی این اثر را به دستور میرعلی شیر بن سید عبدالله بن میر عبدالکریم مازندرانی نوشت... (۹)

۷- حدائق السلاطین فی کلام الخواقین

مولف این کتاب را در سال ۱۰۹۲ هـ. ق به فرمان سلطان ابوالحسن قطب شاه که تذکره ای شامل شرح احوال شاعران، شاهان، شاهزادگان، وزیران و امرایی که به فارسی شعر می سرودند و نیز اطلاعات تاریخی نظیر مکاتبات میان فرمانروایان ایران و هند است. کتاب در یک دیباچه بلند، یک باب و سه حدیقه و چند طبقه نگاشته شده است. در دو حدیقه اول درباره سلسله های ایرانی پیش از اسلام و چند پادشاه مسلمان آسیای مرکزی و هند است که از آغاز تا سال ۱۰۳۰ را شامل می شود در سومین حدیقه به اشعار وزرای برجسته، امرای سایر بزرگان حکومتی پرداخته است و فصل پایان کتاب در بیان احتیاج سلاطین به وجود وزرای صاحب تدبیر است. (۱۰)

نسخه خطی با شماره ۲۱۳ (۵۳۷ ف) به خط نستعلیق در موزه سالار جنگ حیدرآباد موجود است.

۸- شرح عوامل

مولف گفته های شیخ رضی الدین محمد حسینی را در شرح عوامل المائه عبدالقاهر جرجانی

می فرمود: کتاب «مفتاح الفلاح» شیخ بهایی برای عمل کردن خوب است. اما «منهاج النجاح» شرح و ترجمه آن است که به قلم یارع عالم سامی، امامی و نویسنده نامی گرامی علی بن طیفور بسطامی از اعلام قرن یازدهم هجری در جودت تعبیر و علویت تقریر مصداق ان من البیان لسحر است. خود منهاج لسان صدق فصیحی است که بیش از مراجعه به تراجم رجال علم و تذکره های ارباب قلم معرف مقام دانشمند بزرگ بسطامی و فسحت میدان فضل و کمال اوست زیرا که به حکم «قل کل یعمل علی شاکلیه اثر هر کس نمودار دارایی اوست. (۱۵)

این کتاب به کوشش حضرت علامه آیت الله حسن زاده آملی در بهار ۱۳۶۶ هـ. ش به چاپ رسیده است.

□ علی بن طیفور، از دانشمندان

ادیب و مترجم و نویسنده کتب

دینی و تاریخی قرن یازدهم در

خانواده فاضل و دانشمند در

بسطام دیده به جهان گشود. پدرش

دانشمند و محدث مشهوری بود.

کتابهای بی نوشت:

۱- دانش نامه ادب فارسی، به سرپرستی حسن انوشه جلد چهارم صص ۴۴۹-۵۰، دانش نامه جهان اسلام، دکتر حداد عادل، جزو ششم، ص ۴۱۷، طبقات اعلام الشیعه: فرهنگ نظام.

۲- دانش نامه ادب فارسی، جلد چهارم، ص ۴۵۰.

۳- فهرست میکرو فیلم های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ایرج افشار، ص ۱۸، دانش نامه ادب فارسی، جلد چهارم، ص ۴۵۰؛ فهرست نسخه های خطی مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، جلد اول، ص ۲۷؛ فهرست کتب چاپی، خان بابا مشار، جلد چهارم، ص ۳۰۸.

۴- فهرست الفبایی کتب خطی کتابخانه مرکزی آستان قدس، آصف فکرت، ص ۷۱.

۵- تاریخ ادبیات ایران، هرمان اته، ترجمه: دکتر رضازاده شفق، ص ۲۷۱.

۶- دانش نامه ادب فارسی، جلد چهارم، ص ۴۵۰.

۷- در فهرست مشروح آصفیه ۲۶ سالگی جلوس، در دانش نامه ادب فارسی ۲۳ سالگی، در فهرست نسخه های خطی کتابخانه مجلس شورای اسلامی ۲۰ سالگی قید شده است.

۸- فهرست مشروح کتب خانه آصفیه، صص ۳-۵۴۱.

۹- در دانش نامه ادب فارسی، تاریخ تالیف ۹۶۱ هـ. ق ذکر شده که با توجه به تاریخ زندگی بسطامی قابل تردید و تامل است.

۱۰- تاریخ نگاری عصر صفویه و شناخت منابع، دکتر جهان بخش ثوابت، ص ۱۸۰.

۱۱- دانش نامه ادب فارسی، جلد چهارم، ص ۴۵۰.

۱۲- فرهنگ نظام، سید محمد علی داعی الاسلام، جلد پنجم، ص ۲۹.

۱۳- دانش نامه ادب فارسی، ص ۴۵۰.

۱۴- فهرست میکرو فیلم های کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ص ۱۸، دانش نامه ادب فارسی، ص ۴۵۰.

۱۵- مفتاح الفلاح، شیخ بهایی، ترجمه: علی بن طیفور بسطامی، به کوشش حضرت علامه آیت الله حسن زاده آملی، ص ۲.